

Marek Łuczak *Policja w walce o zabytki. Zbiór zagadnień z przeciwdziałania przestępczości przeciwko zabytkom. Katalog zabytków i dzieł sztuki utraconych z województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2011, s. 368*

Maciej Trzeciński

Katedra Kryminalistyki
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Z INICJATYWY WYDZIAŁU Kryminalnego Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie powstała i została wydana książka Marka Łuczaka *Policja w walce o zabytki. Zbiór zagadnień z przeciwdziałania przestępczości przeciwko zabytkom. Katalog zabytków i dzieł sztuki utraconych z województwa zachodniopomorskiego*.

Publikacja ta składa się zasadniczo z dwóch części. Pierwsza zawiera kompendium wiedzy obejmujące przepisy prawa dotyczące przestępczości przeciwko zabytkom, druga natomiast – jako katalog zabytków i dzieł sztuki skradzionych bądź zaginionych po II wojnie światowej – tematycznie obejmuje obszar województwa zachodniopomorskiego.

Warto przypomnieć, że od 2007 r. przy Komendzie Głównej Policji działa Krajowy Zespół do Walki z Przestępczością przeciwko Dziedzictwu Narodowemu, który zajmuje się zwalczaniem

i zapobieganiem tego rodzaju przestępczości. Marek Łuczak, autor tej publikacji, od 2009 r. pracuje na stanowisku kierownika Zespołu do Walki z Przestępczością przeciwko Zabytkom w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Szczecinie i dysponuje dużym doświadczeniem zawodowym w tej kwestii.

Przestępczość skierowana przeciwko zabytkom i dziełom sztuki ma zasięg międzynarodowy. Występuje najczęściej w postaci aktów wandalizmu, kradzieży i przemytu. Ponadto notuje się nasilenie procederu zawiązanego z fałszowaniem zabytków oraz wprowadzaniem fałszyfikatów do obrotu handlowego.

W pierwszej części książki autor przedstawia przepisy karne dotyczące ochrony prawnej dziedzictwa kultury. System prawno-karny w tym zakresie można określić mianem „półkodeksowy”, poza regulacjami zawartymi w kodeksie karnym funkcjonują bowiem również regulacje pozakodeksowe. Marek Łuczak rozpoczyna od

skomentowania tych przepisów, na początku przedstawiając przepisy karne zawarte w rozdziale 11 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), wśród których wymieniono cztery przestępstwa (art. 108, art. 109, art. 109 a, art. 109 b) oraz wykroczenia określone w art. 110-119.

Każdy z przepisów jest tu przywołany *in extenso* i opatrzony niezbędnym, praktycznym komentarzem. Przydatnym zabiegiem zastosowanym przez autora jest łączenie konkretnych przepisów karnych z odpowiednimi regulacjami administracyjno-prawnymi, m.in. w przypadku art. 109 u.o.z. dotyczącego nielegalnego wywozu zabytku za granicę autor przywołał w pełnym brzmieniu przepisy regulujące kwestie wydawania pozwoleń na wywóz zabytku za granicę, znowelizowane w 2010 r.

Po skomentowaniu przepisów karnych zawartych w Ustawie z 23

lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami autor przeszedł do przedstawienia stosownych przepisów kodeksu karnego. Przy tej okazji można jedynie mieć pewne zastrzeżenia do wprowadzenia (s. 33) zapisu, iż „w ustawie Kodeks karny z 1997 r. znajdują się przepisy karne dotyczące również przestępczości przeciwko zabytkom”. Należy podkreślić, że o ile faktycznie przepisy karne zawarte w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami dotyczą zabytków, o tyle regulacje zawarte w kodeksie karnym odnoszą się do „dóbr kultury” (art. 125) oraz „dóbr o szczególnym znaczeniu dla kultury” (art. 294 § 2 k.k.).

Problem wieloznaczności pojęć funkcjonujących na gruncie prawa ochrony dziedzictwa kultury był już w literaturze przedmiotu podnoszony jako istotny. Wskazywano m.in. że w świetle obowiązujących regulacji prawnych np. nie każde dobro kultury może być uznane jednocześnie za zabytek, co na gruncie stosowania przepisów prawa (zwłaszcza prawa karnego) powoduje wymierne skutki prawne. Autor niniejszej publikacji nie wchodzi jednak w doktrynalne rozważania, poprzestając na wskazaniu niezbędnych przepisów wraz z ich komentarzami. Ponieważ publikacja ma charakter podręcznikowy i – jak się wydaje – jest skierowana głównie do organów stosujących prawo (przede wszystkim organów procesowych), wprowadzenie do książki naukowych rozważań, które mogłyby ujawnić wątpliwości, w istocie byłoby niepożądane. Zapewne również z tych powodów Marek Łuczak przywołał w publikacji jedynie niezbędny zakres literatury tematu. Nie

ulega wątpliwości, iż zarówno wybór przepisów, ich komentarz, jak i przywołanie w książce przykładowych spraw prokuratorskich oraz sądowych wskazuje na „instruktażowy”, propedeutyczny charakter opracowania, które stać się może faktycznie przydatnym narzędziem w pracy.

O praktycznej znajomości problematyki związanej ze zwalczaniem przestępczości przeciwko zabytkom i dziełom sztuki świadczą również uwzględnione przez autora przepisy karne, które wprost nie odnoszą się ani do zabytków, ani do dóbr o szczególnym znaczeniu dla kultury, a mimo to – jak wskazuje praktyka – często wiążą się bezpośrednio z tego rodzaju przestępczością. Mowa m.in. o art. 263 § 2 k.k. dotyczącym nielegalnego posiadania broni palnej lub amunicji. Okazuje się bowiem, że coraz częściej na tzw. rynku kolekcjonerskim pojawiają się egzemplarze broni i amunicji, które pozyskane zostały w drodze poszukiwań prowadzonych na ogół nielegalnie.

Te tzw. destrukty często mają cechy użytkowe i w świetle obowiązujących przepisów prawa mogą być uznane za sprawną broń bądź amunicję. Autor przedstawił interesujący komentarz dotyczący najnowszej nowelizacji Ustawy o broni i amunicji (Dz.U. z 23.02.2011 r. nr 38, poz. 195). Z tą

problematyką ściśle korespondują regulacje prawne dotyczące poszukiwań zabytków ukrytych lub porzuconych.

Już od połowy lat 90. XX wieku w Polsce występuje poważny problem z nielegalnie prowadzonymi poszukiwaniami, które w większości mają charakter rabunkowy. Autor wyjaśnia w związku z tym i komentuje obowiązujące w tym zakresie przepisy, odnosząc się do regulacji administracyjno-prawnych określających tryb i warunki, na jakich wojewódzki konserwator zabytków wydaje stosowne pozwolenia. Ponadto obszernie omawia problematykę prawa własności znalezionych zabytków, która budzi wśród znalazców bądź odkrywców duże kontrowersje. Za cenne uznac należy uwagi własne autora w kontekście dezinformacji panującej w związku z obowiązującym stanem prawnym regulującym kwestie poszukiwań zabytków. Okazuje się bowiem, że w literaturze (również

prawniczej) pojawiają się komentarze, które nie tylko błędnie, ale też społecznie szkodliwie interpretują przepisy prawne, np. mylnie dowodząc, iż pozwolenie na prowadzenie poszukiwań zabytków jest wymagane wyłącznie w przypadku zabytków wpisanych do rejestru zabytków. W tym zakresie Marek Łuczak prawidłowo przedstawia stan prawny, popełniając jedynie niewielki błąd w komentarzu do art. 111, ponieważ, wbrew temu co pisze, wykroczenie to można popełnić również nieumyślnie. Słusznie dostrzega też kolejne zagrożenia związane z dewastacją cmentarzy i grobów masowych. Są one wciąż wynikiem bezmyślnych aktów wandalizmu, ale odnotować również wypada nowe zjawisko związane z okradaniem mogił wojennych. Okazuje się, iż na tzw. czarnym rynku antykwarycznym wciąż poszukiwane są różnego rodzaju utensylia wojskowe, m.in. odznaczenia, guziki, przedmioty osobiste żołnierzy. W związku z tym słusznie przypomniano o art. 262 k.k. dotyczącym przestępstwa zarówno znieważenia zwłok, jak i ich ograbiania.

Autor książki odniósł się również do problematyki ochrony zabytków sztuki sakralnej. Okradanie kościołów, kaplic, cmentarzy

przybrało w Polsce rozmiary plagi. Do głównych problemów związanych z ochroną tych zabytków wciąż należy zły stan zabezpieczenia tych obiektów oraz brak ich inwentaryzacji. Ponadto prawna ochrona zabytków sztuki sakralnej wiąże się nie tylko z regulacjami prawa świeckiego, ale także przepisami prawa kanonicznego, co powoduje problemy na gruncie stosowania prawa. W tym kontekście autor zarówno przedstawił obraz najczęściej kradzionych zabytków, jak i wskazał konkretne bazy danych, w których znajduje się ewidencja zaginionych i skradzionych zabytków. Opisał też pionierskie metody znakowania obiektów. Działania prewencyjne tego typu mogą skutkować szybkim określeniem proveniencji poszukiwanego obiektu, a także – jak można przypuszczać – przyczynią się do skutecznego zapobiegania ewentualnym aktom kradzieży.

Niewątpliwym walorem niniejszego opracowania jest zamieszczony w książce, stanowiący ponad połowę jej objętości, katalog zabytków i dzieł sztuki, które w różnych okolicznościach zaginęły (przeważnie zostały skradzione). Katalog ten ma charakter regionalny i dotyczy województwa zachodniopomorskiego. Jego układ dzieli zabytki na

kategorie: rzeźb kościelnych, wyposażenia kościołów, malarstwa, broni i umundurowania oraz innych.

W katalogu oprócz czarno-białej dokumentacji fotograficznej zabytków został zamieszczony ich niezbędny opis określający m.in. chronologię, rozmiary, materiał, z jakiego zabytek został wykonany, oraz miejsce jego kradzieży bądź zaginięcia. Informacje te uzupełniono podaniem rejestracji w bazie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz jednostki prowadzącej poszukiwania.

Nie ulega wątpliwości, iż ten profesjonalnie skonstruowany katalog stanowi wartość samą w sobie i nie ustępuje standardom katalogów prowadzonych przez urzędy konserwatorskie.

Reasumując, należy zauważyć, iż rekomendowana nowa publikacja ma zdecydowanie praktyczny, wręcz podręcznikowy charakter. Takie było zresztą założenie jej autora. Pozostaje mieć nadzieję, że lektura tego opracowania stanie się udziałem nie tylko funkcjonariuszy policji, ale też – co nie mniej ważne – dostrzeżona zostanie przez prokuratorów i sędziów, którzy w swojej pracy zawodowej coraz częściej napotykają sprawy związane z przestępczością, której przedmiotem są zabytki i dzieła sztuki. ■